

KRISTINA MORATO

BOŽANSTVENA
LOLA

BIOGRAFIJA FATALNE LEHOTICE
I KRALJICE SKANDALA

Prevela
Gordana Mihajlović

■ Laguna ■

Naslov originala

Cristina Morató

DIVINA LOLA

© 2017, Cristina Morató

© 2017, 2018, Penguin Random House Grupo Editorial, S. A. U.
Travessera de Gràcia, 47-49. 08021 Barcelona

This edition is made possible under a license arrangement originating with Amazon Publishing, www.apub.com, in collaboration with ANA Sofia Ltd.

Translation Copyright © 2023 za srpsko izdanje, LAGUNA

Lola Montez

*Pilar Latore, zbog prijateljstva,
podrške i saučestvovanja*

Sadržaj

1. Mala divljakuša	13
2. Raskinuti brak	37
3. Lepa Špankinja	63
4. Pariska lavica	96
5. Kraljeva ljubavnica	132
6. Skandal na dvoru	165
7. Kraljica bez krune	197
8. Grofica u bekstvu	234
9. Novi početak	271
10. Američki san	316
11. Zlatna groznica	353
12. Zavesa pada	395
 BELEŠKA AUTORKE	 445
DODATAK	447
BIBLIOGRAFIJA	473
IZJAVE ZAHVALNOSTI	477
O AUTORKI	479

Moja Lolita, svet te mrzi i progoni; ali koliko god se tvoji neprijatelji trudili da nas rastave, moje srce će biti sve bliže tvome. Što te više mrze, to si voljenija, i sve čvršće dobijaš ono što bi želeli da ti oduzmu; nikad se neću odvojiti od tebe.

Pismo kralja Ludviga od Bavarske
Loli Montes
(Minhen, 6. jul 1847.)

Ima urokljivo oko i doneće zlu kob svakom muškarcu koji spoji svoju sudbinu s njenom.

Aleksandar Dima, Pariz, 1846.

Kad bi sve što je napisano o meni bilo tačno, zaslužila bih da me sahrane živu.

Lola Montes, *Autobiografija*, 1858.

Mala divljakuša

Proteklo je trinaest godina otkako se poslednji put oprostio od nje, pa ipak, vest o njenoj smrti ga je duboko potresla. Sve to vreme kralj Ludvig I Bavorski nije mogao da zaboravi svoju voljenu Lolu Montes, lepu plesačicu iz Španije koja je jednog sunčanog jesenjeg jutra uletela poput vihora u njegov dvorski kabinet. Kako se ne bi sećao tog 8. oktobra 1846. kad ju je ugledao, elegantno obučenu, u crnoj somotskoj haljini koja je isticala njen divan stas i bledu put. Zaljubio se u nju istog trena; opčinili su ga njena lepota, vatrenost i neodoljivo privlačna ličnost.

Narednih meseci joj se predao bolesno privrženo, ne hajući za njenu prošlost ni za loš glas koji su joj prethodili. Na konzervativnom bavorskom dvoru su kružile glasine da je vladar izgubio glavu zbog žene obeležene skandalima, koja pokušava da utiče na državne poslove. Ne hajući za kritike, Ludvig je udovoljavao svim njenim prohtevima. Obasipao ju je poklonima, dodelio joj titulu grofice, dodelio joj izdašno izdržavanje i kupio vilu raskošnu poput palate gde je svakodnevno odlazio kod nje. A sad, pod stare dane, s osmehom na usnama se sećao tog srećnog doba kad se osećao podmlađenim. Još ga je podilazila

jeza dok je prizivao iz zaborava popodneva kad su čitali *Don Kihota* kraj kamina i provodili duge sate sanjareći o zajedničkom životu daleko od dosadnog minhenskog dvora. Tačno je da je gajio slabost prema lepim ženama i bio nepopravljivi osvajač, međutim, Lola, umnogome drugačija od ostalih, bila je njegova velika ljubav. Iako je zbog nje izgubio presto i poštovanje podanika, nije je nimalo mrzeo. Uvek je bio upućen u avanture svoje ljubavnice, primorane da napusti Bavarsku kao begunica, koja je ubrzo postala veoma slavna ličnost. Njegov ambasador u Parizu mu je slao isečke iz novina o Lolinim skandalima, ljubavnim vezama i uspesima što ih je postizala kao glumica i plesačica na turnejama po Sjedinjenim Državama i Australiji.

Nesumnjivo, Lola Montes je bila žena koja se gotovo nimalo nije držala ustaljenih pravila. Mogla je biti ljubazna, plemenita, smotrena pa čak i poslušna, ali i krajnje brzopleta, naprasita i divlja. Jahala je kao amazonka, pušila cigarete, vešto baratala revolverom i branila se šibajući bičem muškarce koji su se usuđivali da joj protivreče. U vreme kad su se žene bavile kućnim poslovima, ona je proputovala ceo svet i nastupala na najvažnijim pozornicama teataru od Londona do Sidneja, mada je njen plesni talenat bio daleko od savršenstva. Kralj je ljubomorno čuvao stotine pisama koja joj je napisao tokom njihove burne veze i pesme za koje ga je nadahnula dok mu je bila muza i ljubavnica. Takođe je čuvao kao relikviju Lolino stopalo isklešano u mermeru koje je nekada ljubio svake noći pred spavanje. Međutim, na dan kad je dobio ovo pismo iz Njujorka, opet ga je ophrvala nostalgija:

Gospodine:

U ranom detinjstvu u Škotskoj bila sam školska drugarica devojčice za koju nikad nisam pomislila da će me pozvati da budem kraj nje dok leži u samrtnoj postelji kako bi me zamolila da pišem Vašem veličanstvu. Često

mi je pričala o Vašem veličanstvu, i o vašoj ljubaznosti i dobrostivosti, koje je osećala duboko u srcu. Zamolila me je da vam prenesem da je promenila život i društvo.

I tako, sad ispunjavam obećanje dato pokojnoj gospođi Loli Montes, koju sam upoznala kao Elajzu Gilbert, i dodaću da me je zamolila da vas obavestim da vas je do kraja života iskreno cenila zbog vaše neizmerne ljubaznosti.

Premislila je kao prava pokajnica, i obratila se Spasitelju tražeći oprostaj i prihvatanje, da bi zadobila uspeh jedino u raju nebeskom.

Čast mi je što sam poslušno i ponizno bila na službi Vašem veličanstvu.

MARIJA E. BJUKENAN

Ludvig se načas zamislio a oči su mu se ovlažile suzama: „Moja Lolita, znači, nekada si me ipak volela?“

Ništa nije navodilo na pomisao da će malečka koja je netom došla na ovaj svet tog hladnog i vetrovitog februarskog dana 1821. godine u selu Grejndž, u Irskoj, postati jedna od najslavnijih žena svog vremena. Bila je zdrava i nasmešena devojčica lepih crta lica, majčina slika i prilika. Od oca, Edvarda Gilberta, potporučnika britanske vojske, naslediće hrabrost i žeđ za pustolovinama. Naočiti oficir je bio pristigao u okrug Kork s Dvadeset petim pešadijskim pukom kako bi ugušio ustanak na posedima kralja Džordža III od Engleske u Irskoj. Visok, krupan i krepak, nosio je guste svetloplave zaliske a tanki brkovi su mu davali muževan izgled. Među svim mladim irskim udavačama jedna mu je naročito zapala za oko. Zvala se Elajza Oliver, imala je četrnaest godina – osam manje od njega – i radila je kao šegrtkinja u salonu za izradu šešira premda je bila iz dobre

porodice. Bila je lepa devojka prodornih crnih očiju, blede puti i dugačke, kovrdžave kose. A Elajza je u tom naočitom oficiru, vesele naravi i divnog stasa u crvenoj uniformi, videla svoj san o bekstvu od tužnog i ništavnog života.

Oliverovi su bili čuvena i moćna protestantska porodica zemljoposjednika iz okruga Kork. Devojka je bila ponosna na svoje korene, iako su svi znali da je vanbračna ćerka. Njen otac, Čarls Silver Oliver, bio je član parlamenta i veoma uticajna osoba u svojoj zajednici. Pre nego što je u četrdesetoj godini sklopio brak dobio je četvoro dece s ljubavnicom Meri Grin. Par je živio u zamku Oliver, starinskom, drevnom porodičnom zdanju u ravnici, u južnom delu okruga Limerik. Tu se rodila Elajza 1805, iste godine kad je njen otac uzeo za ženu jednu damu iz dobrog društva. Mada se iz tog braka rodilo sedmoro zakonitih naslednika, gospodin Oliver nije napustio svoju vanbračnu decu. Elajza, Meri i njihova braća Džon i Tomas takođe su nosili prezime oca koji je vodio brigu o njihovom izdržavanju. Nakon majčine smrti, momci su počeli da rade kao trgovački šegrti a dve sestre kod gospođe Hol, vlasnice salona za izradu šešira koja ih je podučila tom zanatu. Kad je uvaženi gospodin Čarls Oliver neočekivano umro 1817, ostavio im je u nasledstvo pozamašan iznos od petsto funti svakome, koji će dobiti kad napune dvadeset jednu godinu.

U proleće 1820. potporučnik Edvard Gilbert i njegova lepa verenica pravili su planove o venčanju. Zaruke su trajale veoma kratko, pošto je mladoženjin puk u najskorije vreme trebalo da napusti Kork kako bi održavao bezbednost u jednom području na severu koje su ugrožavali ustanici. Uoči predstojećeg odlaska par se venčao 29. aprila u Crkvi Isusa Hrista, u prisustvu nekih od najistaknutijih članova visoke protestantske buržoazije iz grada. Za Elajzu je otpočeo putujući život uz muža koji će često menjati mesto službovanja. Kad je saznala da je trudna imala je petnaest godina i više nije mogla da prati Edvarda teško prohodnim i prašnjavim drumovima irskih ravnica. Polovinom

zime par se smestio u jednostavnoj kući od sivog kamena na obali mora šibanoj kišama i vetrovima u mestu Grejndž, u okrugu Slajgo. U tom udaljenom kutku Severne Irske došla je na svet njihova ćerka jedinica, Elizabet Rozana Gilbert, poznatija kao Lola Montes.

Kad mu se rodila ćerka, Edvard je potražio novo, bolje plaćeno mesto službovanja, s većim mogućnostima da bude unapređen. Kroz godinu dana zamenio je svoj položaj u okrugu Slajgo s jednim oficirom koji je tek bio završio vojnu akademiju Sandherst, čiji puk se nalazio na putu za Indiju. U to vreme monopol na trgovinu s tom zemljom držala je Britanska istočnoindijska kompanija, koju je 1600. godine osnovala grupa poslovnih ljudi, i upravljala u ime vlade trgovinom na teritorijama pod britanskom vlašću. Elajza se obradovala što će ostaviti za sobom sumornu i hladnu Irsku gde je ništa nije zadržavalo. Pomisao da će otpočeti novi život na tako udaljenom i egzotičnom mestu činila joj se kao primamljiva pustolovina. Zamišljala je Indiju kao raj u kome će živeti kao prava *memsahib*, supruga britanskog oficira, u kolonijalnoj vili s balustradama, okružena buljukom slugu. Sanjarila je da će prisustvovati bleštavim zabavama i upoznati nekog maharadžu, one indijske kneževe u odeći izvezenoj zlatnom srmom i sa svilenim turbanima na glavama što kao da su izašli iz neke istočnjačke priče.

Iako je Edvard znao da će putovanje biti rizično za njegovu ćerkicu, nije bio voljan da se razdvoji od nje. U ono vreme veoma malobrojni britanski oficiri su bili te sreće da žive u Indiji sa ženama, budući da je plovidba iz Evrope bila duga i rizična i izlagala opasnosti „krhku žensku prirodu“. Nije bilo ni od kakve vajde što su prijatelji i rođaci pokušali da ga odvrate i ubede da Lola ostane njima na brizi u Irskoj. Ni nezdrava klima ni epidemije koje su desetkovala Evropljane nisu ga navele da se predomisli. Tamo su plate bile visoke a niski troškovi života je trebalo da mu omoguće uživanje u luksuzu nedostižnom u njegovoj zemlji. Ni Elajzu, avanturistički nastrojenu, nisu brinule

opasnosti i neudobnosti. Gilbertovi su se spakovali, oprostili od svojih najdražih i otputovali u London, gde su kupili karte za veličanstveni parobrod s jedrima Istočnoindijske kompanije.

Ujutro 14. marta 1823. godine Edvard i njegova porodica isplovili su u nepoznato iz prometnog pristaništa Grejvsend, na južnoj obali reke Temze. Potporučnikova skromna plata nije im dopustila da se smeste u kabinu prve klase kao što bi želeli, ali par je s ostalim oficirima učestvovao u živahnim večernjim zabavama u glavnom salonu i uživao na gornjoj palubi u upečatljivim zalascima sunca u Arabijskom moru. Onomad, pre nego što je prokopan Suecki kanal, plovidba do Indije trajala je duga četiri meseca, a brod je samo jednom ili dvaput pristao usput da bi se dopunile zalihe vode i namirnica. Lola je bila tek dvogodišnja devojčica, ali neizmerno žudno je upijala taj novi svet mirisa, boja i zvukova. Zacelo je imala mučninu kao i gotovo cela posada na neudobnom i monotonom putovanju na kome su bile uobičajene jake bure nakon što su skrenuli kod Rta dobre nade. Kad je brod konačno pristao u dok Dajmond Harbura, najgore ih je tek očekivalo. Čim je kročio nogom na kopno, oficir Gilbert je obavešten da je njegova jedinica već otišla u garnizon u Dinapuru, u blizini granice s Nepalom, i trebalo je da je sustigne što pre. Gotovo da nisu imali vremena za odmor, i neraspoložen zbog promene planova, saopštio je supruzi da moraju nastaviti put.

– Draga, žao mi je, ali smesta moramo da krenemo dalje, moj puk je već na putu a ako budem kasnio s dolaskom neću moći to da opravdam pred nadređenima.

– Ali mi smo iscrpljene – pobunila se ona nervozno i na ivici suza – treba da povratimo snagu.

– Znam, Elajza, znam da je ovo bilo naporno putovanje, ali moram da izvršim naređenja. Ubrzo ćemo stići na odredište i onda ćeš se odmoriti. Tražim od tebe da imaš poverenja u mene, ali sad treba opet da se ukrcamo s ostalima.

I iznova su krenuli na put.

Nije želeo da mu žena brine, ali čekala ih je tegobna plovidba. Edvard je odlično znao da je za Evropljane život u Indiji svakodnevna borba s klimom i bolestima. Njegova jedinica se nalazila u blizini Patne, oko šeststo kilometara uzvodno Gangom, a da bi stigli do odredišta trebalo je dalje da plove u malim, grubo izrađenim čamcima s trouglastim jedrom prepušteni na milost i nemilost vetru. Bilo je leto i monsuni su izazivali bujične kiše koje su plavile sve i nisu prestajale do pred kraj septembra. Zagušljiva vrućina, vlaga i smrad kužnih močvara u delti pratili su ih sve vreme puta.

Gilbertovi su se pridružili poslednjim četama puka koje su napuštale Kalkutu, prestonicu Britanske Indije. Kolona čamaca se kretala po dnevnom svetlu i mogla je da plovi u proseku svega petnaest kilometara dnevno kroz pogibeljne vodene struje i peščane sprudove. Pa ipak, uprkos pasjoj vrućini, insektima, oskudnoj ishrani i sporom napredovanju plovila, prizor je bio opčinjavajući. Gang je u nekim deonicama dostizao širinu od gotovo pet kilometara i na plodnim rečnim obalama rastao je bujan biljni svet. Guste tropske šume prepune sivih majmuna drekavaca ustupale su mesto prostranim pašnjacima, selima iz kojih se vio dim i ruševinama nekadašnjih utvrđenja. Pokatkad bi u korovu zapazili mala stada vodenih bivola koja su u suton prilazila obali da se napoje. Domoroci su od jutra do mraka radili na pirinčanim poljima s obe strane veličanstvene reke ne pokazujući nikakve simpatije prema njima i jedino su im veoma rezervisano prodavali hranu.

Prvi utisci o Indiji ostaće zauvek urezani u sećanju male Lole tokom te naporne plovidbe kroz močvarnu deltu. Šćućurena uz majku, zaneseno je posmatrala sjajno nebo i eksploziju zelenila pred njenim zaprepašćenim očima. Potporučnik Gilbert se bio pripremio za borbu protiv monotonije i u jednom od svojih teških putnih kovčega nosio je deset tomova *Novog britanskog pozorišta*, tri knjige s delima pesnika Aleksandra Pouppe, kome se divio, i gramatiku francuskog jezika. Takođe je iskoristio vreme

da iz kovčega izvuče svoje četkice i slika prizore iz svakodnevnog života na Gangu. Popodne, na Lolino veselje, zabavljao je putnike ponekom melodijom na fruli od šimšira sa srebrnim ukrasima.

Nakon dvadeset dana plovidbe, stigli su u postaju u Dina-puru, udaljenu predstražu s ostrim usponom u srcu džungle. Mesto je bilo pusto i udaljeno od civilizacije. Na vrhu jednog uzvišenja razaznavali su se oficirski bungalovi, napola skriveni u bujnom tropskom rastinju. Iz malog pristana, staza od crven-kaste zemlje vodila je do velikih starih baraka u kojima su se tiskali obični vojnici. Ali Edvard Gilbert nije mogao da uživa u toploj dobrodošlici koju su mu priredili drugovi po oružju iz garnizona niti u muzici koju je svirao vojni orkestar njemu u čast. Bio je jedva senka onog starog Edvarda; bled i s podočnjacima, pretvorio se u kost i kožu i nije bio u stanju da stoji na nogama. Kod ploveće pijace u Patni počeo je da povraća i dobio je proliv, što su bili prvi simptomi kolere. Kada je vojni lekar potvrdio da je u teškom stanju, Elajza je osetila da propada u zemlju. Nalazila se sama u tuđini gde nije poznavala nikoga i sa ćerkicom kojoj je pretila opasnost da je snađe ista sudbina kao oca. Uprkos opasnosti od zaraze i opomenama lekara nije ni načas ustala od postelje u kojoj je ležao njen ispijeni muž ubledelog lica, takoreći neprepoznatljiv. Jednog dana kad je osetio da mu se bliži sudnji čas, Edvard ju je uhvatio za ruku i jedva čujnim glasom izustio:

– Elajza, moraš biti hrabra, zbog sebe i zbog naše ćerke; kad ja odem, potraži sebi valjanog muža. Ne možeš ostati ovde sama, obećaj mi. – Izgovorivši te reči, ostao je bez snage.

– Smiri se, odmaraj se – šapnula je vlažeći mu slepoočnice vlažnom tkaninom – nemoj više govoriti, sigurno ćeš se oporaviti i...

– Ne, ljubavi moja, izvini – prekinuo ju je – imali smo pregršt snova...

To su mu bile poslednje reči. Sklopio je oči i njegovo ime se pridružilo dugačkom spisku sunarodnika koji su, poput njega,

dočekali da vide kako su im se nadanja izjalovila u toj udaljenoj postaji kod Ganga. Na groblju kraj jednostavne crkve, sahranjen je nakon svečanog obreda na kome su mu odate poslednje počasti. Brojni kameni nadgrobni spomenici podsećali su na pripovesti o hrabrim službenicima, misionarima i vojnicima Carstva koji su tu pronašli smrt. Međutim, na Elajzu su najveći utisak ostavili mali grobovi u kojima su počivala deca što nikad nisu dočekala da vide Englesku svojih roditelja. Dinapur je smatran „grobnom belog čoveka“ usled nezdrave klime i čestih epidemija kolere, malarije i žute groznice. Među Evropljanima je smrtnost bila veoma velika i najveći broj odvažnih žena koje su pratile svoje muževe platio je to životom.

U osamnaestoj godini Elajza je bila mlada udovica, sama, sa ćerkom i u nepoznatoj zemlji. U tom zagušljivom i zatvorenom britanskom kolonijalnom društvu nije bilo mesta za ženu poput nje izuzev ako se opet uda. Premda je želela smesta da napusti to grozno mesto s izobiljem komaraca i prljavštine gde kiša nije prestajala da pada, za sada je morala da čeka pošto nije postojala redovna služba za prevoz putnika rekom. Mesec dana po smrti njenog muža, puk je prodao na licitaciji sve njegove lične stvari, uključujući tu i vrednu frulu od šimšira. Prikupljeni novac, zajedno s ostatkom plate dugovane pokojnom oficiru, iznosio je šezdeset funti i one su predate Elajzi. S tim parama, i skromnom udovičkom penzijom, mogle su da žive u Indiji nekoliko meseci, iako to nije bilo dovoljno da se plati karta za povratak u Englesku. Ipak, uprkos neprilikama, ožalošćena gospođa Gilbert nije bila rada da prihvati poraz. Ako je želela da prebrodi tu nevolju trebalo je da što pre pronađe muža, a neće joj ponestati udvarača. Bila je najlepša i najpoželjnija žena u garnizonu.

U novembru su Elajza i njena ćerkica napustile Dinapur i zaputile se u Kalkutu. Pošto je poslednji put otišla do muževljevog groba i položila na njega nekoliko cvetova, ukrcale su se na staru baržu s još dvanaestak putnika. Tokom plovidbe, Elajza

je upoznala poručnika iz Škotske, Patrika Krejgija, pripadnika Devetnaestog puka domorodačke pešadije Britanske istočno-indijske kompanije i druga po oružju svog pokojnog supruga. Mladi oficir, rodom iz Montrouza, imao je dvadeset četiri godine a pet je proveo u Indiji. Upravo je bio raspoređen u Kalkutu nakon što je izgradio sebi ime kao zastupnik Kompanije na sudu u Džajpuru i u tom trenutku je bio u prolazu u Dinapuru. Patrik je uživao simpatije ostalih oficira a nadređeni su ga veoma cenili. Dok su plovili, kako bi obodrio lepu udovicu, pričao joj je zapanjujuće pripovesti o svom boravku u toj zemlji. U Džajpuru je upoznao najromantičniju i najegzotičniju Indiju, i opisao joj je veoma podrobno svet lovova na tigrove, maharadža okićenih draguljima, slonova bogato ukrašenih zlatom i raskošnih svečanosti u podnožju Himalaja u letnjoj prestonici Šimli. Za Elajzu takva stvarnost nije imala nikakvih dodirnih tačaka s njenim vlastitim iskustvom. Od meseci provedenih u Dinapuru sećala se samo lepljive vlage, komaraca, mirisa memle po sobama, povelikih pacova, puteva pretvorenih u kaljuge i uspavljujućih čajanki u pet popodne u društvu oholih dama koje su je sažaljivo posmatrale. Neće zaboraviti ni koliko ju je potresao obilazak obližnjih sela s kolibama od ćerpiča, krovovima od palminog lišća i prodoran vonj dimljene ribe pomešan sa smradom ustajale vode i mirisom cepanica. Prljavih i smrdljivih sela gde su se gola deca brčkala u crnoj vodi na korak od čistih bungalova u kojima su stanovali belci. Elajza je otvorila dušu mladom oficiru.

– Od dolaska u ovu zemlju iskusila sam samo bol i patnju... Svi moji snovi su raspršeni... – priznala mu je pomalo razočarano.

– Prirodno je, nedavno ste izgubili muža, sami ste, brinete o devojčici... Ali uveravam vas da će vam u Kalkuti život biti umnogome drugačiji i privlačniji.

– Nadam se da je tako. U Dinapuru sam brinula pomišljajući da mi se ćerkica može razboleti i umreti kao njen otac, osećala

sam se napušteno. Jedina želja mi je da zaboravim prošlost i otpočnem novi život.

Elajza još nije bila napunila dvadeset godina a ćerka joj je postala teško breme. Ubrzo je izgubila zanimanje za nju prepustajući je brizi domorodačkih slugu. Najednom je pomislila da bi pored obrazovanog i uvaženog muškarca kakav je bio poručnik Krejgi, s besprekornim službenim kartonom i izglednom budućnošću, mogla ući u uzani krug visokog britanskog društva u Kalkuti. Patrik, veoma naočit i veliki kavaljer, privukao ju je od prvog trenutka. Bio je visok i krupan, lica opaljenog suncem, nosio je debele zaliske kestenjaste boje a na glavi lagani beli kolonijalni šešir. Romansa između škotskog oficira i udovice Gilbert procvetala je na toj plovidbi po mangrovima i močvarama delte Ganga pred radoznalim pogledima ostalih putnika. Iako su osećali uzajamnu privlačnost, Elajza je morala da ispoštuje vreme u kojem je bila u žalosti. Nije smela da dopusti da njen ugled bude doveden u pitanje i umela je da sačuva spoljašnju formu.

Oko 1823. godine Kalkuta je bila grad pun života, kosmopolitski, u jeku razvoja, i nudio je potrebne udobnosti kako bi se jedan Evropljanin osećao kao kod svoje kuće. Izgrađena oko impozantne tvrđave Fort Vilijam, podignute da bi se u njoj smestila britanska vojska, imala je popločane ulice, bolnicu, zatvor, džamiju, prekrasne vladine zgrade, mermerne palate, negovane vrtove, nekoliko terena za kriket i stadion za konjske trke. Elajza se smestila u mirnoj stambenoj četvrti na obali reke Hugli, zlatnom getu u kome su britanska vojna lica i njihove porodice živeli odvojeni od starosedelaca. Budući da je bila naviknuta na dosadu na selu u Irskoj, novo okruženje joj je delovalo krajnje uzbudljivo. Bila je mlada i neiskusna, no ubrzo je naučila nekoliko osnovnih pravila, neophodnih da bi bila poštovana *memsahib*: ne ispoljavati preveliku prisnost prema domaćoj posluži, održavati stroga pravila čistoće, higijene i poslušnosti u kući i uvek na sebi imati korset uprkos nepodnošljivoj vrućini

i vlazi. Opčinjena pričama nekih engleskih dama, maštala je kako prisustvuje bleštavim balovima na kojima sviraju veliki orkestri, izvanredno luksuznim istočnjačkim večerama i da se u sumrak vozi obalom Ganga u otmenom kabrioletu. Ipak, iznad svega je priželjkivala da se njeno ime nađe na spisku veoma odabranih zvanica u rezidenciju novog generalnog guvernera Indije, lorda Amhersta.

Lola gotovo da uopšte nije viđala svoju majku, koja je uživala u ispunjenom društvenom životu i nije joj poklanjala mnogo pažnje. U Indiji su engleske porodice živele odvojeno: najmlađi su bili povereni brizi indijskih vaspitačica ili dadilja a one su ih preterano tetošile; starija deca su slata u neki internat u Engleskoj daleko od opasnosti od epidemija koje su harale zemljom. Lolu je, kao i većinu britanske dece, odgajala dadilja koja joj je pevala milozvučne uspavanke, smišljala igre i trpela sve njene hirove. Zvala se Denali (na hindiju, „ona koja je velika“), bila je rodом iz Pandžaba, vesele naravi i veoma mila. Ona ju je naučila nekoliko reči na bengalskom jeziku i otkrila joj čitav svet utisaka. „Kad je majka izlazila na večeru, na neki bal ili prijem i ne bi se vratila do u cik zore, ja sam ostajala sa svojom dragom dadiljom i to je uvek bio pravi praznik. Uzela bi me u krilo i pričala čarobne priče dok ne bih zaspala u njenom krilu. Bila mi je velika uteha i nikad je neću zaboraviti“, setiće se Lola godinama kasnije.

Ništa ovde nije ličilo na ono što je pre toga videla. Zeleno lišće, zaslepljujuća svetlost, žestoke oluje, ptice jarkih boja perja, slasno voće, muzika, obredni plesovi... sve je pobuđivalo njenu znatiželju. Ti prodorni mirisi začina, tamjana i vlažne zemlje zauvek su joj se urezali u pamćenje. Vitke Indijke u sarijima pripijenim uz telo s rukama prekrivenim srebrnim narukvicama činile su joj se kao princeze iz bajke.

Pokatkad, držeći za ruku Denali, zalazila je u „crni grad“, lavirint uzanih, prašnjavih i prljavih uličica kojima se Evropljani nikad nisu kretali. Tu su Indijci živeli u haosu i vrevi koji su Loli

delovali izuzetno podsticajno. Nije se plašila ničega, ni krotitelja zmija, ni fakira mršavih kao kosturi, ni indijskih asketa s gustim bradama što su posipali naga tela pepelom... Međutim, najveća avantura joj je bio dan kad je s dadiljom otišla u hram posvećen boginji Kali, zaštitnici grada Kalkute. Unutra, slabo osvetljen škiljavim svetlom uljanica, na oltaru se isticao njen veličanstveni kip, sav u crnom mermeru s izuzetkom očiju i jezika, obojenih u zlatno i kao krv crveno. Nekada su joj odani obožavaoci prinosili ljudske žrtve, sad samo krv crnih kokoši i koza. Legende o moćnim boginjama Kali i Durgi, zaštitnicama istine i uništiteljicama zla, raspaljivale su devojčinu maštu i prenosili je u magičan i nestvaran svet.

Dvapat sedmično se u predvečerje kupala u prljavoj vodi reke Hugli, mada joj je majka to zabranjivala strahujući od uje-da zmije. Odrastajući, Lola je postajala sve lepša, ali i sve više divljača i brzopleta. Gotovo uvek je hodala bosonoga, verala se na drveće, žvakala betel dok joj usta ne bi poprimila jarko-crvenu boju i igrala se s decom u dronjcima među kravljim brabonjcima. Nikad neće zaboraviti popodneva kad je vrućina bila tako nesnosna da se nije moglo izaći na ulicu i ležala je u krevetu prekrivena koprenastim komarnikom prepuštajući se ritmičnom zujanju *punkaha*, ventilatora od tkanine koji je visio s plafona a jedan dečak, mali Indijac ga je pokretao tako što je vukao konopac za nekoliko penija dnevno.

Nije prošlo ni godinu dana od Edvardove smrti a njegova udovica je prihvatila da sklopi brak s poručnikom Patrikom Krejgijem. Oficir je bio poslat u taborište u Daki, u središtu Bangladeša. Tamo su se venčali 16. avgusta 1824. godine na jednostavnoj građanskoj ceremoniji, u krugu najbližih. Grad je bio napredna i aktivna trgovačka postaja Britanske Indije na obalama reke Burigange. Mada je pružao više udobnosti od Dinapura, leti je vrućina bila ubitačna. Pošto se nalazio na nivou mora u sezoni monsuna su velike poplave savnjivale sa zemljom cela sela. Nakon svadbe, Elajza i njena ćerka su se

smestile u jednom prijatnom bungalovu u blizini kasarne. Daka je za Evriopljane bila manje civilizovano mesto od Kalkute, pune života, ali kuća je bila prostrana, okružena lepim vrtom, i Krejgijevi su imali mnogobrojnu posluđu. U centru grada je postojalo nekoliko dobro snabdevenih dućana, javni park, banka, crkva sa zvonikom, mala škola i klub gde su se u sumrak okupljali oficiri da popiju viski i pročitaju neki odocneli primerak *Tajmsa*. Lola je sad dobila očuha koga će se uvek sećati s velikom naklonošću. Iako je govorio o njoj kao o „ćerki gospođe Krejgi“, bio je nežan i starao se o njenoj dobrobiti. Nažalost, obaveze na frontu su ga primoravale da provodi duge periode van kuće.

Kad je Lola napunila pet godina njen očuh je doneo odluku kojom su okončani njeni srećni i bezbrižni dani u Indiji. Tropska klima nije bila najpogodnija za devojčicu a popustljiva Denali ju je previše razmazila. Ubeđen da je devojčici potrebno više discipline, jednog popodneva je predložio supruzi da je pošalju u Škotsku da živi s njegovim starim ocem i pohađa školu u Montrouzu. U ono doba se verovalo da engleska deca odgajana u Indiji postaju zabludele ovčice i nije bilo razloga da Lola bude izuzetak.

– Biće dobro za nju – kazao je odrešito. – Indija nije njen dom, treba da se vrati i dobije dobro obrazovanje. Ovde joj pretila opasnost od bolesti a obrazovanje joj nije najprimerenije.

– Valjda si u pravu – priznala je Elajza pomalo žalosno – ali brine me kako će ona to primiti, vidi se da je veoma srećna ovde...

– Ona je suviše mala da bi shvatila da to činimo za njeno dobro – dodao je poručnik Krejgi videvši ženino zabrinuto lice. – O njoj će voditi brigu moja porodica u Montrouzu, to je mirno mesto gde svako poznaje svakoga.

Kad je saznala da će je za manje od mesec dana poslati natrag u Englesku, Lola se zatvorila u svoju sobu i plakala kao kiša. Čuvši neočekivanu vest duboko se rastužila i osetila se izdanom. Mrzela je majku verujući da je ona to smislila kako bi

se oslobodila njenog dosadnog prisustva i nastavila svoj život. Nikad joj to nije oprostila i od tog časa nešto je zauvek puklo između njih. U zimu 1826. očuh joj je postavljen za pomoćnika general-potpukovnika u puku smeštenom u Mirut, severoistočno od Delhija. Istovremeno, njegov bivši komandant, potpukovnik Vilijam Ines, odlučio je da se vrati u Englesku s porodicom. Bila je to zgodna podudarnost pošto su Inesovi prihvatili da vode brigu o devojčici tokom plovidbe. Patrik Krejgi je odredio da se njegova poćerka vrati s njima u London a odatle će otići da živi kod njegovog oca u Montrouzu.

To je bio njen poslednji Božić s porodicom i Lola će ga pamtit i kao najtužniji u životu. Krajem decembra se oprostila od roditelja i ukrcala na *Malkolm* vukući koferčić. S palube, skrivena u mnoštvu putnika koji su mahali maramicama, posmatrala je kako se sklanja most i razvijaju ogromna jedra. Osećala se kao da je isterana iz raja i da putuje u neko mesto u tuđini gde ne poznaje nikoga. Za sobom je ostavljala detinjstvo ispunjeno čarobnim uspom enama, i svoju milu Denali, koju će uvek nositi u srcu.

Potpukovniku Inesu i njegovoj supruzi nije bilo lako da se bore s kapricioznom i neposlušnom curicom duže od četiri beskonačna meseca. Putovanje je bilo naročito teško i puno nemilih događaja od istog časa kad su dignuta sidra. *Malkolm* je pristao jednom usput da bi dopunio zalihe u Madrasu a zatim je preplovio Indijski okean izbegavajući jake bure. Voda je deljena na porcije, ishrana je bila loša i oskudna, a dolazak monsuna je još više otežao život na brodu. Deo skladišta je poplavljen i ovlažilo se nekoliko bala s namirnicama, i stoga se čak i hrana za putnike morala ograničavati na manje porcije. U blizini Rta dobre nade preminula su dvojica vojnika koja su dobila odsustvo i vraćala se kući, a mesec dana pre nego što su dočekali da vide kopno u daljini treći oficir je iznenada umro. Srećom, kad su uplovili u luku dalekog ostrva Sveta Jelena dopunili su zalihe i ostatak puta je protekao nešto mirnije.

Lola se osećala veoma nesrećno, uprkos tome što je gospođa Ines bila prijatna i strpljiva s njom. Najveći deo puta provela je šćućurena iza zavesa koja je zaklanjala njen ležaj i nije želela da vidi nikoga. Što se brod više bližio obalama Engleske ona je sve više bila zabrinuta i uznemirena. Devetnaestog maja 1827, *Malkolm* je pristao u Blekvolu, istočno od londonskog Tauer, a prtljag je iskrcao po pljusu. Na doku se hladno oprostila od Inesovih i otišla s jednim očuhovim rođakom koji je došao po nju kako bi je odveo u Škotsku.

S obzirom na to da je bila naviknuta na egzotičnu Kalkutu, selo Montrouz joj se učinilo kao hladno, vlažno i sivo mesto nalik na groblje. Nalazilo se između Dandija i Aberdina u estuaru koji je obrazovao zaton i štitio ga od jakih bura sa Severnog mora. Bogati trgovci su izgradili nekoliko raskošnih vila u glavnoj ulici, ali ostale građevine su bile lišene šarma. Lolin deda, koji se takođe zvao Patrik Krejgi, kao njen očuh, bio je gradonačelnik tog mesta četvrt stoleća i uvaženi gospodin koji je uživao u svojoj penziji. On i supruga Meri izrodili su devetoro dece a najmlađe je bilo svega sedam godina starije od Lole. U mestu kao što je bio Montrouz, gde se nikad nije zbivalo ništa značajno, prisustvo te devojčice pristigle iz jugoistočne Azije izazvalo je veliko iščekivanje. Njen naročiti način oblačenja, maniri i prisnost prema tuđincima izazivali su svakojake primedbe.

Protivno njenim očekivanjima, baba i deda su pokazali srdačnost prema njoj. Međutim, stara porodična guvernantka koja je odgajila brojne potomke Krejgijevih bezuspešno je pokušala da popravi malu nevaljalicu. Lola se veoma razlikovala od ostalih devojčica svog uzrasta. Još tada se iz petnih žila trudila da bude opštepoznata i imala je krajnje bujnu maštu. Volela je da priča kako je u Indiji neki bogati maharadža iz Džajpura hteo da se njegov sin oženi njome i da je ponudio njenom ocu silno zlato za nju. Oni koji su se tih dana sretali s njom pamtili su je kao veoma nestašnu i živahnu devojčicu koja se na nedeljnoj misi u seoskoj crkvi zabavljala stavljajući cveće na perike vremešne

gospode koja su sedela ispred nje. U tim zelenim i maglovitim krajolicima škotske ravnice provela je naredne četiri godine svog detinjstva. Naučila je da jaše konja i svakodnevno je galopirala nepreglednim livadama što su okruživale dedino imanje. Mada je za sve to vreme napisala očuhu nekoliko pisama moleći ga da joj dopusti da se vrati u Indiju, on nije uslišio njene molbe.

Kad je napunila deset godina, očuhova starija sestra, Ketrin Rej, i njen suprug Vilijam preselili su se u Daram, u Engleskoj, gde su otvorili internat za gospođice u Mankvirmautu. Deda Patrik, svestan da devojčica ima malo mogućnosti da se dobro uda ili da se bavi nečim korisnim ako ostane u selu, odlučio je da unuka pođe s njima. Uprkos njenoj teškoj naravi, bio joj je privržen i zabrinut za njenu budućnost. Jednog popodneva je porazgovarao o tome s Lolom:

– Mala moja – izgovorio je nežno – gotovo da si postala žena i ne možeš ostati ovde. Znaš da te volimo i da si deo ove porodice, ali u internatu ćeš naučiti lepe manire i bićeš sa svojim vršnjakinjama...

– Deda, otkad sam se rodila vodaju me tamo-ovamo – požalila se veoma ucveljeno. – Nikad nisam imala drugarice i jedina mi je želja da se vratim u Indiju kod roditelja, mnogo mi nedostaju.

– Ali to je sad nemoguće, ne možeš živeti s njima u Indiji. Roditelji žele najbolje za tebe, i mada znam da ti nedostaju, moraš biti snažna. Odluka je doneta, dete moje, ne otežavaj je.

Bila je veoma mlada a već je znala šta je samoća i kako je to kad nigde ne možeš da pustiš korenje. Bila je prinuđena da napusti, jedno za drugim, rodnu Irsku, svoj prvi dom u Dinapuru i kuću u Kalkuti gde je bila srećna; ostavila je za sobom svoje najdraže, doživela očevu smrt, razdvojila se od voljene Denali a sad će biti lišena dedine i babine ljubavi. Odluka je doneta i preostalo joj je jedino da se opet spakuje.

Lolin boravak u internatu u Mankvirmautu trajao je nepunih godinu dana, ali njeno prisustvo nije prošlo neopaženo.

Nastavnik likovnog, gospodin Grant, pamtio ju je kao buntovnicu, ekscentričnu i veoma tvrdoglavu: „U ono doba bila je prelepa devojčica, otmenog držanja, ali šarm joj je umanjivala neukrotiva tvrdoglavost. Ten joj je bio ružičast a oči jarko plave, i jasno se sećam, upadljivo lepe. Sve u svemu, bilo je nemoguće posmatrati je duže vreme a ne steći ubeđenje da je krajnje mušičava i problematična.“

Krajem 1830. njen očuh je unapređen u kapetana i upisao ju je u najugledniju školu koju mu je preporučio kolega iz divizije, general ser Džasper Nikols. Taj stari i iskusni oficir koji se istakao u Indiji planirao je da se vrati u Englesku dobivši dvogodišnje odsustvo i Krejgi ga je zamolio da vodi brigu o njoj dok ne počne nastava. Polovinom septembra 1832, Lola i gospođa Rej su prevalile dugačak put u kočiji od Darama do Redinga, u zapadnom Londonu, gde se nalazila ser Džasperova kuća. General, muškarac koji je zahtevao strogu disciplinu, naviknut da izdaje naređenja i da se ona izvršavaju, živio je sa suprugom i osam ćerki. Od prvog časa je bio ubeđen da od te obesne curice nikad neće ispasti ništa dobro. Lola je ostala nekoliko sedmica u kući Nikolsovih i uživala u komforu i luksuzu za kakve dotad nije znala. Potom je poslata u Bat, da nastavi školovanje.

Nova škola je zapravo bio otmeni i veoma skupi ženski internat koji su vodile sestre Oldridž, u okrugu Samersset. Bio je smešten u Kamden Plejsu, velikom stambenom kompleksu u džordžijanskom stilu u obliku polumeseca gde su se nalazile najprivlačnije vile u gradu. Otmena akademija je bila kuća na sprat s kamenim pročeljem u neoklasičnom stilu, ukrašena vitkim korintskim stubovima koji su joj davali izgled dvorca. U internatu je bilo petnaest učenica, između deset i osamnaest godina, iz bogatih i uglednih porodica. Obiman nastavni program uključivao je uobičajene ženske discipline kao što su ples, vez, crtanje, pevanje i sviranje klavira, ali takođe su učile francuski i latinski jezik. Devojkama je bilo dozvoljeno da govore engleski

samo nedeljom i ako bi neka prekršila to pravilo morala je da plati kaznu oduzimanu od novca namenjenog za džeparac.

U ono doba Bat je bio elegantan banjski grad, moderan u britanskom visokom društvu zbog kvalitetnih termalnih voda, ali Lola je retko imala priliku da uživa u njegovoj živoj atmosferi. U internatu Oldridž pravila su bila veoma stroga i učenicama je dopuštano da izađu u veoma retkim prilikama i pod strogim nadzorom. Nedeljom su prisustvovalе misi u kapeli crkve u Valkotu u blizini škole u društvu nastavnica, koje su igrale ulogu pratilja. Iako joj nikad nije došao u posetu neki član porodice, Lola se uvek sećala svog boravka u Batu kao srećnih godina gde je prvi put stekla drugarice i s njima delila tajne i nestašluke. Obrazovanje koje je tu dobila bilo je prilično potpuno za devojkę iz tog doba. U Oldridžu su devojkę pripremane ne samo da budu dobre supruge i prilježne domaćice, nego i da neguju svoj um i duh. Tamo je ostala pet godina. Nikad više u životu neće ostati toliko vremena neprekidno na istom mestu.

Premda se ser Džasper Nikols divio kapetanu Krejgiju i smatrao ga jednim od svojih najboljih oficira, nije gajio nikakve simpatije prema njegovoj supruzi. Prošlo je osamnaest meseci otkako je Lola poverena njemu na staranje i za sve to vreme Elajza nije pokazala ni najmanje zanimanja za ćerkino obrazovanje. „Barem smo dobili vesti od gospođe Krejgi“, napisao je oficir u svom dnevniku 14. februara 1834, „a pretpostavljam da je za nju zacelo bio ogroman napor da odgovori na šest pisama koja sam joj poslao do današnjeg dana. S obzirom na njeno nehajno ponašanje, kajem se što sam tako olako i dobronamerno prihvatio veoma nezahvalan zadatak što mi ga je poverio njen suprug i za koji nisam dobio nikakvu zahvalnost. Po mom mišljenju, ta žena je kao kornjača koja zakopava svoja jaja u pesku da bi ih kasnije prepustila suncu i onome što ih snađe.“

U jesen 1836. godine Elajza je napisala ćerki šturo pismo saopštavajući joj da će ubrzo doputovati kod nje u Bat kako bi se zajedno vratile u Indiju. Lola je trebalo uskoro da napuni

šesnaest godina i morala je da napusti školu. Najava majčinog dolaska ispunila ju je strahom i neminom. Jedva da se sećala njenog lika a osećanja prema njoj bila su protivrečna. Bila je odsutna majka, ali još joj je bila potrebna.

Gospođa Krejgi je napustila Kalkutu parobrodom *Orijent* ploveći u Englesku da bi se susrela sa ćerkom, koju nije videla jedanaest godina. U tom trenutku je bila žena veoma važnog čoveka u Istočnoindijskoj kompaniji, kapetana koga su nadređeni poštovali i uvažavali i koji će ubrzo postati komandant. Za razliku od svog prvog putovanja u Indiju kad je bila mlada, romantična sanjatica i nije hajala za neudobnosti, sad je putovala kao velika dama, s glomaznim prtljagom i u kabini prve klase. Muž joj je dao veliku svotu novca kako bi izašla na kraj sa svakom nepredviđenom okolnošću koja bi je mogla zadesiti. Putovanje je bilo naročito neudobno zbog snažnih talasa i bura.

Elajza je na brodu upoznala Tomasa Džejmsa, poručnika u službi Kompanije koji se vraćao u rodnu Irsku pošto je dobio bolovanje zbog bolesti. Imao je dvadeset devet godina, dve manje od nje, i bio je vitak i stasit muškarac, plavih očiju i kestenjaste kose. Na tim dugim plovidbama ljubavne avanture su bile veoma česte i naočiti oficir je bez oklevanja počeo da joj se udvara. Poticao je iz protestantske porodice zemljoposjednika iz okruga Veksford, ali bez titula i velikog bogatstva. Tokom pet meseci plovidbe, Elajza je flertovala s njim ne mareći za stroge poglede ostalih putnika. Jednog dana mu je ispričala razlog svog putovanja u Englesku nakon dugog izbjivanja:

– Ćerka mi je u internatu u jednoj školi u Batu i idem po nju. Ostaću s njom do završetka nastave. Možda bi mogao da nam dođeš u posetu, termalna voda bi ti sigurno veoma koristila, i mogli bismo lepo da se provedemo.

– Ne obećavam ti ništa, draga, mada bih bio oduševljen da te opet vidim i upoznam tvoju ćerku.

Tog prepodneva kad je Elajza prošla bodrim korakom kroz predvorje akademije Oldridž, osećala je da joj srce snažno bije.

Bila je nervozna i danima je zamišljala kako će izgledati taj trenutak. Oprostila se s Lolom kad je ona imala pet godina a sad je njena malena stasala u pravu ženu. Susret je protekao katastrofalno. Devojka se obisnula majci oko vrata a ona ju je hladno poljubila u čelo. Lola je bila gotovo njene visine i lepša nego što je pretpostavljala.

– Čerko moja! – uskliknula je odmeravajući je od glave do pete. – Toliko si se promenila da te gotovo ne prepoznajem. Frizura ti je užasna i ne pristaje ti.

– Dobro došla, majko – samo to je odgovorila Lola.

– Hajde, uzmi kofer i pozdravi se s drugaricama. Moramo toliko toga da nadoknadimo, prošlo je mnogo vremena, zar ne? Moraš mi ispričati mnogo toga...

Lola nije znala kako da reaguje. Ta otmena i zgodna žena bila je za nju potpuna strankinja. Uprkos proteklom vremenu nije se promenila i držala se na odstojanju, nesposobna da pokaže ikakvo osećanje. Posle kratkog razgovora sa ćerkinim profesorima, zajedno su napustile akademiju. Gospođa Krejgi je iznajmila luksuzan stan u Kamden Plejsu kako bi provela neko vreme nasamo s Lolom dok ona ne završi školsku godinu u internatu Oldridž.

Elajza se trudila da bude ljubazna prema ćerki i popodne su odlazile u kupovinu i obišle nekoliko poznatih i modernih radnji. Lola je bila iznenađena što joj je majka najednom postala darežljiva, i ne obazire se na troškove kupujući joj haljine, korsete, svilene čarape, šalove, duboke cipele pa čak i odelo za jahanje koje joj je lepo stajalo i za koje se zainatila iz petnih žila da ga dobije. Takođe su šetale botaničkom baštom kraj obale reke Ejvon i posetile veliku turističku znamenitost Bata, antičke rimske terme koje su gradu donele zasluženu slavu. Načas je izgledalo da napetost između njih popušta i Lola je zahvalila majci što je tako pažljiva prema njoj i što je obasipa poklonima.

Međutim, iako je bila veoma šarmantna, Elajzu je razdraživala ćerkina blistava lepota budući da ju je umnogome

podsećala na nju u mladosti. U trideset drugoj i dalje je bila lepa žena, ali tegobe i nezdrava klima u Indiji ostavile su traga na njoj. Nije mogla da porekne da se njena malena pretvorila u lepoticu koja je izazivala divljenje gde god da se pojavi. Bila je vitka, tankog struka i skladno građena, imala je prelepe plave oči oivičene dugim, gustim trepavicama, i pune crvene usne. Međutim, pažnju je najviše privlačila njena duga kovrdžava kosa crna kao gar. Mogla je da prođe kao Ciganka ili Andaluzanka. Elajza bi želela da joj je ćerka poslušnija ali od najranijeg detinjstva Lola je za nju predstavljala nepresušan izvor nevolja. Jednog dana, došavši kući, i nakon žučne rasprave, zatražila je od ćerke da sedne pored nje i saopštila joj:

– Znam da me mrziš pošto si se osećala kao da sam te napustila, ali sve sam to učinila zbog tebe. Sad želim da me pažljivo saslušаш, treba da ti kažem nešto važno.

– Ne mrzim te, majko – promucala je Lola – ali prošlo je mnogo godina a ti mi čak nisi odgovarala na pisma, kako se ne bih osećala napušteno, bila sam samo mala devojčica kad si me odvojila od sebe i...

– Zaboravi prošlost i sad slušaj: u godinama si za udaju, lepa si i školovana... i jedan važan čovek u Indiji bi želeo da te upozna. Video je tvoj portret i zaljubio se u tebe... Dobra je prilika, veruj mi.

I Loli je iznebuha sve postalo jasno. Majka je došla po nju iz tolike daljine pošto joj je ugovorila brak s bogatim i uvažanim muškarcem. Izabranik je bio divizijski general ser Džejms Lamli, stari udovac, ugledan i imućan. Oficir, koji je imao dvojicu neoženjenih sinova, Lolinih vršnjaka, poslat je u puk u Bengali i bio je pretpostavljeni oficir kapetana Patrika Krejgija. Saslušavši majčin predlog, Lola je pobesnela. Nije mogla da poveruje da njena majka želi da je uda za starca pedeset godina starijeg od nje koga ne poznaje niti ga voli. Shvatila je zašto joj je poklonila sve te divne haljine. Nakon toga, odnos između njih dve je postao neizdržljiv. Gledala je da provodi što je manje

moguće vremena s majkom, „prefinjenom, površnom i neodgovornom ženom“, prema kojoj nije osećala nikakvu ljubav.

Tako su stajale stvari kad se poručnik Džejms iznenada pojavio tog vrelog leta 1837. u Batu da bi posetio prijateljicu, gospođu Krejgi. Loli, koja je imala malo dodira sa suprotnim polom, učinio se kao stariji čovek – mada je imao svega tri-deset godina – prijatnog ophođenja, kavaljer i koji se veoma zaštitnički ponašao prema njenoj majci. Pažnju joj je najviše privukao njegov privlačan osmeh i „blistavi, beli zubi“, što je bilo retko u to doba. A Tomas je od prvog trena osetio da ga privlači nevina svežina te školarke o kojoj je čuo mnoge priče. Svojom ljupkošću i šarmom zasenjivala je majku, i ona je pored nje izgledala još starije. Korak po korak, trudio se da pridobije njeno poverenje i pravio joj je društvo na putu od kuće u Kamden Plejsu do akademije. U odsustvu očuha i pošto nije imala kome da otvori srce, taj neznanač joj je postao prijatelj i poveravala mu se. Jednog dana mu je ojađeno priznala majčine planove da je uda protiv njene volje za vremešnog generala udovca na istaknutom položaju u Indiji. Tomas, koji u tom trenutku više nije osećao ni najmanju želju prema Elajzi nego je izgubio glavu za njenom ćerkom, počeo je da razmišlja o svojoj budućnosti. Ubrzo će morati da se vrati u Kalkutu i pridruži svom puku, a ako ode tamo s mladom i lepom suprugom, to mu se odlično uklapalo u planove. Namah joj je izneo neočekivani predlog:

– Draga, neću dopustiti da ti majka upropasti život; ako se udaš za muškarca koga je ona odabrala, bićeš veoma nesrećna...

– Kroz nekoliko nedelja će me naterati da pođem s njom – tiho je izgovorila pogružena Lola – nemam izbora.

– Imaš ga, hajde da pobegnemo zajedno a da niko ne zna za to i venčamo se u Irskoj.

– Ali tek smo se upoznali, a uz to, moja majka to nikad neće dopustiti i neće dati pristanak.

– Ne plaši se majke – dodao je uzimajući njene ruke u svoje;
– dobro je poznajem, ona ne želi da pukne bruka i naposljetku će popustiti.

Lola nije očekivala tako nešto od Tomasa, koji joj je tih dana bio kao otac. Učinilo joj se da su mu osećanja iskrena i da je spreman da joj pomogne da promeni svoju sudbinu. Nije bila zaljubljena u njega, ali ta uzbudljiva avantura je bila savršen plan da iznervira majku. Elajza, veoma sigurna i čvrstih ubeđenja, još se ponašala prema njoj kao prema maloj devojčici i nije uzimala u obzir njena mišljenja i osećanja. Uoči odlaska, napisala joj je kratku poruku i ostavila je na noćnom stočiću kraj kreveta:

Majko, znam da mi nikad nećeš oprostiti, ali ne mogu i dalje da ostanem s tobom. Odlazim s Tomasom, on me voli i brinuće o meni. Ne podnosim način na koji se ponašaš prema meni i tvoje prljave spletke. Odbijam da protraćim svoj život, još sam veoma mlada i moram da mislim na svoju sreću. Tvoja ćerka.

Kad se sutradan kradomice spakovala nije bila svesna koliko će to bekstvo naškoditi njenom ugledu. Bila je samo romantična i naivna šesnaestogodišnjakinja, upravo izašla iz internata. Kad je pala noć i u dogovoreni čas, poručnik Džejms je stigao tačno na vreme u kočiji do stana gospođe Krejgi. Lola mu je nečujno izašla u susret noseći kofer s nešto malo stvari i otišli su zajedno strmim bristolskim drumom. „Ne osvrći se, sad imaš mene, ubrzo ću ti postati muž. Toliko te volim i želim, malena“, šapnuo je Tomas stežući je u naručje. Lola se prepustila strasti, ali iznutra ju je brinula pomisao kako će majka reagovati. No više nije bilo povratka. Ubrzo će otkriti da je napravila grešku zbog koje će se kajati celog života.

Raskinuti brak

Jednog toplog julskog dana Lola Montes i poručnik Tomas Džejsms su se venčali u kamenoj crkvi u Ratbeganu, na periferiji Dablina. Mladoženjin stariji brat, velečasni Džon Džejsms, služio je obred kome su kao jedini gosti prisustvovali vikareva supruga, nećak i nekolicina znatiželjnika. Devojka, koja je očekivala veselu svadbu s muzikom i buketima cveća što krase oltar, osetila je razočaranje. Nedostajao joj je očuh i načas je pomislila koliko će biti nezadovoljan kad dobije vest o njenom bekstvu i brzopletom venčanju. Lolina sablažnjiva avantura je ubrzo doprla do ušiju ser Džaspera Nikolsa u Engleskoj, koji je zabeležio u svom dnevniku: „Nisam loš prorok kad je u pitanju uloga koju će mladi odigrati u životu. Uvek sam predviđao da će taština i laži te devojčice doneti samo neprijatnosti. Njen početak je krajnje nesrećan budući da se, napustivši školu u junu, udala za jednog oficira Kompanije koji nema ni prebijene pare. Strahujem, uz to, da se ni s njene majke ne može sasvim skinuti krivica.“

Kad je Elajza sutradan pročitala ćerkinu poruku i otkrila da je pobešla s njenim ljubavnikom, pobesnела je. Smesta je napustila Bat i odsela u jednom stanu u Londonu kako bi

porazmislila o tom događaju i odlučila šta da učini. Pošto je slučaj bio veoma osetljiv, otišla je kod žene gospodina Nikolsa da se posavetuje s njom.

– Kako je mogla to da mi uradi! – požalila se trudeći se da zadrži suze. – Nezahvalnica jedna!

– Draga gospođo – odvratila je ledi Nikols nastojeći da je uteši – vaša ćerka ima veoma naprasitu narav, ali ubrzo će se pokajati zbog toga što je učinila. Sačekajte da vam piše, no nemojte imati poverenja u nju dok ne doznate kakve su joj prave namere.

– Šta da radim, treba po svaku cenu izbeći da mom mužu, kapetanu Krejgiju, naškodi skandal, on želi samo najbolje za moju ćerku.

– Smirite se, videćete da će vam ubrzo pisati i zatražiti oprostaj. U dubini duše nije loša devojka...

Ser Džasper joj je takođe posavetovao da privremeno zaboravi šta se zbilo i pazi na svoje zdravlje jer je očekuje dugo putovanje natrag u Kalkutu. Izrazio je žaljenje zbog neprijatne situacije i štete koju će vest naneti njegovom dobrom prijatelju kapetanu Krejgiju. Iako je ranije uvek oštro kritikovao Elajzu što je prepustila sudbini ćerku jedinicu, sad je prema njoj osećao izvesno sažaljenje. „Ta nezahvalna i pokvarena balavica upropastila je sebi život s prvim muškarcem koga je upoznala i priredila majci užasnu neprijatnost. Bez sumnje, dan kad će biti kažnjena bliži je nego ikad“, pomislio je na rastanku.

Nakon venčanja, novopečeni mladenci su otputovali u Dublin, gde su iznajmili sobu u centru grada i tu proveli medeni mesec. Kroz nekoliko dana, novopečena gospođa Džejms doputovala je u diližansi u dom svoga muža u okrugu Veksford, Bolikristal, trošnu kućerinu s kamenim zidovima na blagoj padini planine Lenster, okruženu poljima i malim imanjima. Lolin svekar, udovac koji se takođe zvao Tomas Džejms, bio je moćni zemljoposjednik i ugledni pripadnik visoke protestantske buržoazije u tom mestu. Vest o njihovom dolasku pronela

se od jednog do drugog sela i nekolicina rođaka je svratila da upozna nevestu. Mlada žena je ubrzo otkrila da je jednoličnost internata zamenila dosadnim životom u irskoj ravnici. Iako su joj zaove delovale simpatično, dani su bili sumorni i učmali, jer je uvek bila okružena tuđincima koji nisu pokazivali nikakvu naklonost prema njoj. Otkako su došli neprekidno je padala kiša i jedina udobnost koju je pružala ta stara kuća bila su dva ogromna kamina u salonu, uvek upaljena. Pritiskala ju je kolo-tečina, jedan lov za drugim, obilni porodični ručkovi i čajanke sa starim parohijankama. Premda je s vremena na vreme jahala konja i galopirala livadama do iznemoglosti, nije bila srećna. Brak joj je propadao, gotovo da nisu imali privatnosti a u selu je bilo malo razonode za mladence. Zatočena u hladnoj i vlažnoj kućerini, gde je kiša neprestano lila, osećala je da umire.

– Ne mogu da podnesem ovakav život, Tomase – eksplodirala je naposljetku. – Uvek isto: lov, ručak, lov, ručak i te smešne čajanke uvek u isto vreme, u istom salonu i okružena istim tužnim licima, dođe mi da iskočim iz sopstvene kože.

– Žao mi je što se ne osećaš prijatno – odgovorio joj je muž, kome je zasmetala njena reakcija. – Moja porodica te je dočekala raširenih ruku i ne bi trebalo tako da govoriš.

– Ali ja za njih kao da ne postojim, gledaju me ispod oka kao da sam strankinja, nijedna ljubazna reč, nijedan osmeh... Želim da odem odavde što pre.

– Ne budi glupa, nemaš kuda da odeš. Ovo je moja kuća i ostaćemo ovde, htela ti to ili ne.

I izašao je zalupivši vratima.

Tomas je počeo da zazire od žene, često se svađao s njom i ponekad ju je tukao kad je bio pijan. Razlika u godinama je od početka predstavljala problem. Lola je bila tvrdoglava i kolebljiva curica a on nije bio raspoložen da trpi njene neprestane hirove. Čeznuo je za ranijim oficirskim životom i nalazio je utočište u piću da bi u njemu utopio svoje jade. Došao je u Indiju u ranoj mladosti i ubrzo je s drugim vojnicima poslat u postaju

udaljenju od civilizacije, gde nisu postojali telegraf, struja i putevi. Bile su to teške godine ispunjene mnogim odricanjima i osećao je da mu smrt diše za vratom. Nekoliko drugih oficira je ispustilo dušu od strašnih bolesti i nedostajali su mu verni sepoji, indijski vojnici regrutovani u redove britanske vojske. Tih sumornih dana Lola je i nehotice razmišljala o majci. Izdaleka je se sećala i donekle žalila zbog štete koju joj je nanela. Krajem novembra, razočarana ćerkinim ponašanjem, Elajza se vratila u Kalkutu sama i ponižena.

Nekoliko meseci kasnije, bračni par Džejms je opet otputovao u Dublin i iznajmio skroman stan u Vestmorlend stritu u centru grada. Najzad su bili sami i Lola je imala vlastiti dom. Ta promena atmosfere je na neko vreme popravila njihov odnos. Uveče su izlazili na večere, išli u pozorište i primali prijatelje. Lola se mnogo promenila. Bila je koketna, volela je da se dote ruje i umela je da istakne svoje vitko telo. Svojom egzotičnom lepotom privlačila je muške poglede i obožavala je da bude u centru pažnje. Jedne večeri su prisustvovali otmenom formalnom balu u Dablinskom zamku i naočiti lord Normanbi, tada vicekralj Irske, udvarao joj se bez zazora ne hajući što joj je muž tu. Po povratku kući, Tomas joj je priredio ljubomornu scenu na kakve je već bila naviknuta:

– Izvrgla si me ruglu pred svima – prebacio joj je sipajući sebi piće u čašu – zaboravljaš da si mi žena i da treba da se ponašaš pristojno.

– Nisam učinila ništa loše – odvrtila je Lola, kojoj je zasmeo njegov zapovedni ton – on je bio domaćin i nisam mogla da odbijem da plešem s njim. Učinio mi se kao kulturni i uglađeni muškarac, a ne kao ti, uvek si zlovoljan i istresaš se na mene.

– Očigledno sam pogrešio kad sam se oženio tobom – dodao je Tomas stavljajući tačku na raspravu.

Lola se napravila da nije čula tu opasku i slegla je ramenima. Kad ju je vređao ili iskaljivao bes na njoj radije se nije obazirala na njega. Udala se naprečac, dok je bila maltene devojčica

vođena romantičnom idejom da je taj zgodni i zreli muškarac princ na belom konju i da će brinuti o njoj dok ih smrt ne rastavi. Sad više nije mogla da se zavarava, brak je bio greška, i tu više nije bilo leka. Bila je usamljena bez igde ikoga kome bi mogla da veruje i imali su ozbiljnih novčanih problema.

Jednog prolećnog dana poručnik Tomas Džejms je dobio pismo s obaveštenjem da treba da se pojavi u svojoj postaji u Indiji. U jesen su se navršavale dve godine otkako je napustio tu zemlju i ako se ne bi vratio, doveo bi u opasnost svoju vojnu karijeru i moguće unapređenje u Kompaniji. Vest o predstojećem odlasku obradovala je Lolu, koja je više nego ikad žudela da napusti Irsku. Bila je mlada, imala je želju da putuje i nije više mogla da podnese taj veoma palanački i zatvoreni svet u kome je živela nakon venčanja.

– Presrećna sam, Tomase – uzdahnula je s olakšanjem. – Brojim dane do polaska...

– Ne zanosi se – obeshrabrio ju je. – Život koji ti ja mogu pružiti u Indiji nije život kakav zamišljaš, živ ćemo bez raskoši i u nekoj udaljenoj postaji daleko od Kalkute...

– Ne marim za to – odvratila je razdragano – ubeđena sam da će nam moj očuh pomoći. Pre nekoliko meseci sam mu napisala pismo i ispričala da sam se venčala s hrabrim poručnikom Kompanije, sigurno će se obradovati da me vidi.

Dana 18. septembra 1838, Lola i njen muž su isplovili iz liverpulske luke parobrodom *Bland* u Kalkutu. Mlada žena je nosila nekoliko putnih kovčega i dve kutije za šešire. U jednom popularnom priručniku za putovanja iz ondašnjeg doba koji je objavila gospođica Ema Roberts bio je nabrojan spisak stvari neophodan jednoj dami za putovanje u Indiju. Autorka, velika globtroterka i uspešna spisateljka, savetovala je da treba poneti sedamdeset dve košulje, sedamdeset maramica, trideset pari gaća, petnaest kombinezona, šezdeset pari čarapa, četrdeset pet pari rukavica, najmanje dvadeset različitih haljina, dvadeset ešarpi, dva suncobrana, tri šešira, petnaest negližea, keks,